

Aleksandra Fuler

NE IDIMO
NOĆAS PSIMA

Jedno afričko detinjstvo

Prevela
Maja Kaluđerović

 Laguna

Naslov originala

Alexandra Fuller

DON'T LET'S GO TO THE DOGS TONIGHT

Copyright © Alexandra Fuller 2002

Translation Copyright © 2007 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Mami, tati i Vanesi,
i u spomen na Adrijana, Oliviju i Ričarda,
s ljubavlju*

Ne idimo noćas psima,
Jer tamo će biti majka.

– A. P. Herbert

RODEZIJA, 1975.

Bobo puni pušku

Mama kaže: „Ne šunaj nam se tako noću po sobi.“

Spavaju oboje s napunjenom puškom spuštenom na čilim kraj kreveta. Kaže: „Nemoj da si nas trgnula iz sna.“

„Zašto ne?“

„Možemo da pucamo u tebe.“

„O.“

„Greškom.“

„U redu.“ Kakvo je stanje, sva je prilika da će pucati u mene i bez greške. „U redu, neću.“

I tako, kad se probudim noću i trebaju mi mama i tata, zovem Vanesu, jer ona nije naoružana. „Van! Hej, Van!“, šapućem dok se ne probudi. Onda Van mora da upali sveću i otprati me do klozeta, gde pospano piškim pod treperavim žutim svetlom dok Van nastoji da sveću drži visoko, u iščekivanju zmija, škorpija i tarantula. Mama ne ubija zmije jer kaže da teraju pacove (ali

je spasla leglo malih miševa iz štaglja i pustila ih da porastu u mom ormaru, gde su nam izgrickali rupe na zimskim džemperima). Mama ne ubija ni škorpije; hvata ih i spušta u bazen, pa Vanesa i ja moramo da ga čistimo pre kupanja. Bacamo škorpije što dalje možemo, preko smeđeg usahlog travnjaka, rasterujemo patke i guske i onda se oprezno spuštamo u bazen s čijih se zidova talasaju zelene, meke, duge alge. Mama ne ubija ni pauke, jer tvrdi da to donosi nesreću.

Kažem joj: „Ionako smo šugave sreće.“

„E pa onda zamisli koliko bi nam gore bilo da ubijamo pauke.“

Dok piškim, nogama ne dodirujem zemlju.

„Požuri, čoveče.“

„Dobro, dobro.“

„Puštaš Viktorijine vodopade.“

„Priteralo me je.“

Dugo, dugo trpim, gledajući kroz prozor i nagađajući koliko još ima do svitanja. Možda bih mogla da izdržim do jutra. Ali onda uviđam da je doba noći kad je nebo zagasitocrno, na pola puta između sutona i svanuća, i kad su čak i noćne životinje neme – kao da, slično dnevnim životinjama, prekidaju svoja posla i odlaze na predah. Ne čujem Vanesu kako diše; utonula je u svoj gluvonoćni muk. Tata ne hrče i ne viče u snu. Beba je još uvek u kolevcu, miriše na toplotu, kao živuljka s vlažnom pelenom. Daleko je do jutra.

*

Onda mi Vanesa predaje sveću – „Sad ti rasteruj bauke“ – i piški.

„Vidiš da se i tebi išlo.“

„Samo jer se tebi išlo.“

Kroz prozor promiče vruć povetarac, dok svež noćni vazduh tone i istiskuje dnevnu žegu uvis. Povetarac je zarobio mirise

dana: moćna isparenja septičke jame, miris zelenog sapuna za pranje veša palog na utabanu crvenu zemlju, dim vatre koja nam zagreva vodu, zadah kvanog mesa za pse.

Razmatramo prednosti i nedostatke puštanja vode.

„Ne treba da se razbacujemo vodom.“ Čak i kad nije suša, ne treba da se razbacujemo vodom, za svaki slučaj, ako suše bude sutra. A i tata je rekao: „Deco, polako s tim klozet-papirom. I ne vucite stalno prokletu vodu. Pokvariće nam se odvod.“

„Ali obe smo piškile.“

„Pa? Samo smo piškile.“

„Ag sis, čoveče, ali usmrdeće se do jutra. A ti si piškila kao konj.“

„Nisam ja kriva.“

„Povuci vodu.“

„Ti si viša.“

„Ja ću držati sveću.“

Van visoko drži sveću. Ja spuštam klozetsku dasku, penjem se na nju, podižem dasku koja pokriva vodokotlić i posežem za lancem. Mama je na dasku nalepila sliku iz nekog ženskog časopisa: oskudno odevena plavuša, grudi sličnih golom kravljem vimenu, čudno povijena, nadurena i nekako ukočena, kao da je bole leđa. Što možda i jeste slučaj, s obzirom na to kolika su joj vimena. Slika je iz časopisa *Skoup*.

*

Nije nam dopušteno da čitamo časopis *Skoup*.

„Zašto?“

„Mi nismo od tih ljudi“, kaže mama.

„Ali imamo sliku iz *Skoupa* u klozetu.“

„To je šala.“

„Aha.“ A onda: „Kakva šala?“

„Prestani da brbljaš.“

Pauza. „A od kakvih smo onda mi ljudi?“

„Lepo odgojenih“, odlučno kaže mama.

„Aha.“ Kao krave muzare i naši posebni, skupi bikovi (po imenu Hjumani, Džek i Bulavajo.)

„Što je bolje nego da imaš para“, dodaje.

Gledam je postrance, nakratko razmišljajući. „Ja bih radije da imam pare umesto lepog odgoja.“

Mama kaže: „*Svako* može da ima pare.“ Kao da se pare mogu naći i u javnom klozetu samoposluge *OK bazar* u Umtaliju.

„Ja, ali mi nemamo.“

Mama uzdiše. „Bobo, pokušavam da čitam.“

„Je l' možeš da čitaš meni?“

Mama ponovo uzdiše. „U redu“, kaže. „Samo jedno poglavlje.“ Ali kad dignemo pogled s *Kraljevića i prosjaka*, već je vreme za čaj.

*

Klozet klokoće i šišti, a onda se sliva bujica vode koja se delom preliva preko šolje.

„Sis, čoveče“, kaže Vanesa.

S ovim klozetom nikad ne znaš na čemu si. Ponekad sasvim odbija da pusti vodu, a ponekad završiš s mokrim nogama, kao sada.

Pratim Vanesu do spavaće sobe. Svetlo sveće tako pada da ulazimo u crnilo zaslepljene plamenom, ne vidimo ni sopstvena stopala. Zato nas obe spopada jeza od koje nam se diže kosa na glavi, jeza od teroriste koji bi nas mogao sačekati pod krevetom, i prepuštamo se strahu. Sveća se gasi. Ulećemo u sobu i skaćemo na krevete, brzo uvlačeći noge pod pokrivač. Obe dahćemo i osećamo se glupavo, pokušavamo da primirimo disanje kao da se ništa nije desilo.

Vanesa kaže: „Eno ti teroriste pod krevetom, vidim ga.“

„Nije, otkud bi ga videla? Sveća se ugasila.“

„Vidim ga.“

Rasplačem se.

„Eeej, šalila sam se.“

Plačem glasnije.

„Pssst, čoveče. Probudićeš Oliviju. Probudićeš mamu i tatu.“

Što i pokušavam da uradim, a da me ne ubiju iz puške. Želim da svi poskaču na noge i nadignu dreku i isteraju teroristu ispod kreveta.

„Evo“, kaže, „ako prestaneš da plačeš, možeš da spavaš s Fredijem.“

Prestajem da plačem i Vanesa dotabana preko golog betonskog poda donoseći mi maćora utonulog u san, sklupčanog kao puž u njenom naručju. Spušta ga na jastuk i ja stavljam ruku na ustreptalo telo koje prede. Fredi pronalazi resicu mog uva i počinje da je sisa. Oduvek nam je sisao resice na ušima. Kosa oko ušiju nam je slepljena u tanušne, ulepljene, umršene pramenove.

Mama govori: „Nije čudo što stalno imate gliste.“

Ležim ruku položenih na maćora, budna i u iščekivanju. Afrička zora, ispunjena grajom životinja, slugu, tate koji se budi i traktora što se kašljucajući vraća u život negde u radionici, nadire u sobu. Patuljaste koke počinju da kokodaču i protežu se, izvrćući se iz gnezda na drvetu iza klozeta da bi kljucale vlastiti odraz u staklu. Ulazi mama koja miriše na kremu vikis, na čaj i toplu postelju, i podiže usnulu bebu na rame.

Čujem Džulaja koji iznosi čaj na verandu i osećam miris tatine tek upaljene prve jutarnje cigarete. Smeštam Fredija na rame i izlazim na čaj: jak i bez šećera, s malo mleka, baš kako mama voli. Fredi dobija činijicu mleka.

„Dobro jutro, šećeru“, kaže tata ne gledajući me, i puši. Zagledan je u udaljena brda, gde se granica između Rodezije i Mozambika rastapa u plavosivo, čak i pre no što nastupi vrelina iza jasnog jutra.

„Dobro jutro, tata.“

„Jesi dobro spavala?“

„Kao klada“, kažem mu. „A ti?“

Tata mumla, gasi cigaretu, ispija čaj, stavlja šešir na glavu i silazi u dvorište ne bi li iskoristio ono malo svežine preostalo iza noći pre nego što na nas nahrupi uzavrela dnevna žega.

KAKO SMO STIGLI: ZAMBIJA, 1987.

Konji

Za početak, pre Nezavisnosti, u školi sam samo s belom decom. „A“ škole, tako su ih zvali: najbolje škole s najstručnijim nastavnicima i najlepšim prostorijama. Crna deca idu u „Ce“ škole. Deca koja nisu ni ovakva ni onakva, ni crna ni bela (Indijci ili mešavina rasa) idu u „Be“ škole.

One godine kad sam navršila jedanaestu i kad je završen rat, Indijcima, obojenima (koji nisu ni sasvim ovakvi ni sasvim onakvi) i crncima je dozvoljeno da se upišu u moju školu. Crnci se smeju kad me vide skinutu do gola posle plivanja i tenisa, ramena i ruku ljutocrvenih, izgorelih na suncu.

„Jooj! Osećam pečenu prasetinu!“, čiće.

„Kome je pregorela slanina?“

„Gica se ispekla!“

Mili bogo, *pogrešne* sam boje! Gorim na suncu, prži me uskovitlan pesak, peče me žega. Na koži mi se pale majušni vulkani

negodovanja u prisustvu cece-muva, komaraca i krpelja. Ističem se pred mrkim čestarom kao velika puslica pred naoružanim garaganom. Bela. Afrikanka. Bela Afrikanka.

„Ali šta si ti?“, stalno me zapitkuju. „Odakle *potičeš*?“

*

Počelo je još onda kad smo se iskricali s vrućeg, suvog broda.

I ukrcali se, trepćući smeteno, u voz sličan kobasici.

Pristigli u Rodeziju u Africi. Iz Derbišira u Engleskoj. Imala sam dve godine, bila zbunjena i govorila dečji engleski. Pluća preneraženih teškim, vrućim, vlažnim vazduhom. Čula zdrobljenih pod teretom tolikih utisaka.

Kažem: „Ja sam Afrikanka.“ Ali ne crna.

I kažem: „Rođena sam u Engleskoj“, greškom.

Ali: „Živela sam u Rodeziji (koja je sad Zimbabve), u Malaviju (koji se nekad zvao Njasalend) i u Zambiji (koja je nekad bila Severna Rodezija).“

I dodajem: „Sad živim u Americi“, jer sam se udala.

I (konačno razotkrivanje): „Ali su mi roditelji škotskog i engleskog porekla.“

Šta sam onda ja?

Ni mama ne zna šta je.

Jednu je noć probdela slušajući škotsku muziku i plačući.

„Ova muzika je“ – nozdrve joj podrhtavaju – „tako lepa. Kad god je čujem, patim za kućom.“

S izuzetkom tri godine, mama je ceo život provela u Africi.

„Mama, ovo *jest* tvoja kuća.“

„Ali je moje srce“ – mama pokušava da se lupi po grudima – „škotsko.“

O, *zabogamilo*ga. „Mrziš Englesku“, napominjem.

Mama klima glavom koja se klata kao u pileta zavrnutu šije.

„U pravu si“, kaže. „Ali Škotsku volim.“

„A šta to voliš u Škotskoj?“, izazivam je.

Bo i Kenet)

„O, pa... pa...“ Mršti se na mene, proverava da je ne zavitlavam. „Muziku“, kaže na kraju i ponovo brizne u plač. Mama mrzi Škotsku. Mrzi zakone protiv vožnje u pijanom stanju i hladnoću. Hladnoća je tera na plač, i onda dobije malariju.

*

Oči su joj na pola koplja. To govorimo sestra i ja kad je mama pijana i kapci joj klonu. Oči na pola koplja. Kao zastava ispred pošte kad neko važan umre, što je u Zambiji slučaj svake druge nedelje. Mama zuri u ograđenu tratinu gde stoka s večeri dolazi na pojilo, do korita blizu štala. Sunce je okruglo i teško nad brdima što se pružaju granicom između Zambije i Zaira. „Gucni sa mnom, Bobo“, nudi mi. Pokušava da potapše stolicu kraj sebe, promaši i nejakom zamlataka po vazduhu rukom sličnom skrhanom krilu.

Odmahujem glavom. Obično mi ne smeta da se podnapijem kraj trupla koje lagano tone, a pripada mami, ali sutra me čeka povratak u internat, devetočasovno putovanje kombijem preko granice do Zimbabvea.

Mama je tog popodneva provela sate razvlačeći deset metara žice između stabala u bašti ne bi li mogla da čuje Bi-Bi-Sijev program za inostranstvo. Najavna špica zakrčala je na kremastožutom svetlu u četiri po podne, baš kad sunce počinje da se klati na vrhovima stabala masase. „*Lilibulero**“, rekla je mama. „To ti je Irska.“

„Ti nisi Irkinja“, skrećem joj pažnju.

„Ne kažem da jesam“, odgovara. A onda, s tim u vezi: „Gde je viski?“

Mora da smo *Lilibulero* čuli više hiljada puta. Možda i više miliona puta. Pre i posle svakih vesti. Na isteku svakog sata. Kako krči nad baštom naše kuće; nasrće s grana akacije nad šatorima podignutim u šikari; odjekuje uveče iz kupatila.

Nikad se ne zna šta će mamu izbaciti iz ravnoteže. Možda *Lilibulero* ruku pod ruku s kasnim popodnevom – raskošnim, slatkim, svežim i setnim delom dana.

„Tvoj tata je poreklom iz Engleske“, kažem joj, jer mi se ne dopada razvoj događaja.

Ona kaže: „To se ne računa. Škotska krv je jača od engleske.“

*

Kad popije četvrt flaše viskija, već smo izgubili prijem iz Londona i radio sikće sebi u bradu pod šiškama od bugenvilija. Mama je izvadila svoje škotske ploče. Ima ih tri. Tri ploče na kojima muškarci u kiltovima sviraju gajde. Na fotografijama marširaju naslepo (kako išta vide pod onim kapama skrojenim od mrtvih medveda?) maglovitim, kaldrmisanim škotskim ulicama, lica sasvim zaklonjenih ogromnim instrumentima. Mama pojačava muziku najviše što može, iznosi viski na verandu i seda u turski sed na stolicu na rasklapanje, gde pevuši i zuri u imanje utonulo u mrak.

* *Lilibulero* – irska tradicionalna koračnica. (Prim. prev.)

Turski sed je zaostatak iz kratkog perioda maminog života kad je učila jogu iz priručnika. Što je bolje od kratkog perioda njenog života kad se bavila mišlju da pređe u Jehovine svedoke. I bolje od vremena kad je na buvljoj pijaci kupila knjigu o trbušnom plesu i isprobavala različite pokrete u svakoj birtiji severno od reke Limpopo i južno od ekvatora.

Konji se nemirno vrpole u stajama. Noćni majmuni kriče iz krošnji masase, čije lišće svetluca u mraku. Psi u horu počinju da laju i ne prestaju dok ih ne uvedemo, sve sem maminog vernog španijela koji je ne napušta čak ni kad, kako tata kaže, počne da baulja. Na šta se i sada sprema. Radio sikće i povremeno, kao pijandura, otpeva deo neke pesme (na španskom ili portugalskom), ili brblja na nemačkom, afrikansu ili engleskom, s izraženim američkim naglaskom. „Ovo je Glas Amerike!“ A onda počne da zavija: „Auuu-iiii-uuu!“

Tata i ja odlazimo na spavanje s pola čopora pasa. Druga polovina se smešta po stolicama u dnevnoj sobi. Tata je naglup otkad su mu pre osam godina pukle bubne opne za vreme rata u ondašnjoj Rodeziji. Sadašnjem Zimbabveu. Pokrivam glavu jastukom. I dalje čujem mamin glas, tanušan i nenaštivan, kako podrhtava na visokim notama: „Pohitaj, ljupka barko, poput krilate ptice, morem do ostrva Skaj“; kad zaboravi reči, raspeva se još glasnije da nadomesti nepoznat tekst: „La, la, la, laaa!“ U sobi na drugom kraju hodnika tata hrče.

Jutro zatiče mamu na verandi. Ploče su utihnule. Služavka mete pod oko nje. Radio je na drvetu, otreznio se, srebrno mu je lice umiveno svetlucavim kapima rose i deklamuje vesti na odsečnom britanskom engleskom: „Ovo je London“, kaže ozbiljno, dok krave muzare polaze na mužu, noćni se majmuni u krošnjama spremaju na počinak, a grlice gukanjem pozivaju na posao. Gukaće celog dana, ali njihov zov vezujem za jutro, kad čeznem za šoljom čaja. Zvona Big Bena dopiru iz daleke, čeličnosive londonske zore, gde će građani uskoro bez pometnje

izmiliti iz podzemne železnice i crvenih autobusa na sprat. Pet je sati po Griniču.

*

Psi leže u izmoždenim gomilicama na nameštaju u dnevnoj sobi, ušiju pokrivenih šapama. Gledaju tatu i mene, tek pristigle na jutarnju kafu koju obično pijemo na verandi, ali koju je ovaj put kuvar poslužio u dnevnoj sobi jer na verandi mama leži s glavom na čajnom stolu, gde bi kuvar inače spustio poslužavnik. I dalje ukrštenih nogu. I dalje pevajući. Kladam se da malo onih koji vežbaju jogu mogu *to* da izvedu.

Uglavljujemo mamu na zadnje sedište kamioneta, zajedno s mojim koferom, školskom torbom, knjigama i rezervnim gumama, pored polovnog generatora koji vozimo u Lusaku na popravku. Pevuši pesmu *Cvet Škotske*. Onda se tata i ja smeštamo napred i polazimo putem kroz imanje. Rasplakaću se. Eno konja, dve bele i jedna crna glava vire preko štalskih vrata i čekaju da im Banda donese doručak. Eno pasa, trče za kamionetom klempavih ušiju i puni nade da ćemo stati i pustiti ih unutra. Eno i starog kuvara, pogrbljenog, visokog, koščatih ramena pod iznošenom uniformom boje peska. Skoro mu je sedamdeseta i nedavno je ponovo postao otac; deluje iznureno. Sedi u kuhinjskom dovratku, a na donjoj mu je usni zalepljen džoint veličine kobasice, dok mu mirisni oblak plavičastog dima marihuane visi nad glavom. Marihuana lepo uspeva iza štale, buja na konjskom izmetu, kravljoj balezi i kradenom đubrivu namenjenom tatinim usevima soje. Adamson podiže staru ruku u znak pozdrava. Baštovan se namešta u stav mirno pored svoje metle, kojom čisti lišće s prašnjave prilazne staze. „Gospođice Bobo“, nečujno kaže i diže pesnicu kao borci za crnačka prava.

Mama nakratko proviruje kroz prozor, nesigurna, i šalje psima poljubac. Onda malo maše posluži, kao kraljica, pa se opet svaljuje na izgužvanu ceradu.

Tata mi nudi cigaretu. „Popuši jednu dok još možeš“, kaže.

„Hvala.“ Pušimo zajedno.

Tata kaže: „Nije lako kad ti zabrane pušenje.“

Klimam potvrdno.

„Ne puši u školi.“

„Neću.“

„To im se ne bi dopalo.“

„Ne bi.“

Imanje ostavljamo iza sebe oko sedam ujutro. U školi moram da budem do pola šest po podne, kako bih stigla na prozivku i večeru. Ostaće nam pola sata za obaveze i ručak u Lusaki i sat da pređemo granicu između Zimbabvea i Zambije.

Kažem: „Bolje da danas budemo fini s onim tipovima na granici. Nemamo vremena za zamajavanje.“

„Prokleti babuni“, mrlja tata.

*

Stigavši u Lusaku tata i ja ostavljamo generator u indijskoj radnji u Ben Belinoj ulici.

„Zdravo, gospodine Fuleru“, kaže Indijac, dok mu glava poskakuje kao kalem konca na šivaćoj mašini. „Uđite, uđite na čaj? Kafu? Imam nešto za vas.“

„Ne danas“, kaže tata rukom mu pokazujući da se udalji. „Nekud žurim s kćerkom.“ Govori kroz stisnute zube.

Ulazi u kamionet. Pali cigaretu. „Prokleti Indijci“, mumla dok se povlači u rikverc, „stalno nešto muljaju.“

Kupujemo kuvana jaja i kriške kukuruznog hleba u kiosku na Ulici Ča-ča-ča, kraj kružnog toka koji vodi u Kafue, klub Gimhana ili kući, zavisi na koju se stranu uputite. Nudimo hranu mami, ali ona se ne miče. Lice joj je umrljano uljem iz generatora kome je iscurila gusta, crna krv. Inače je veoma bleđa, skoro pa svetlozelena.

Zastajemo pre Čirundua, malog, vrelog, ništavnog grada na reci Zambezi, koji označava granični prelaz u Zimbabve, i proveravamo da li je još u životu. Tata kaže: „Bićemo u gadnom sosu ako nas uhvate da prevozimo leš preko granice.“

Mama je povukla ceradu koja je čuvala moju školsku odeću od prašine i pokrila se njome. Spava sa smeškom na usnama.

Tata joj stavlja kažiprst pod nos ne bi li osetio disanje. „Živa je“, obznanjuje, „iako trenutno nimalo ne liči na svoju sliku iz pasoša.“

Dok ulazimo na užaren, blistavi betonski parking pred zgradom carine (polupanih prozorskih stakala sličnih tankom ledu pod belim suncem), čujemo mamu kako se pozadi polako vraća u život. Ponovo seda, ogrnuta oko ramena velikom ceradom kao divovskim plastičnim hirurškom mantilom, uprkos tome što je vrelo kao u rerni. Peva *Ole, ja sam bandit*.

„Bože blagi“, mrmlija tata.

Mama je pevala *Ole, ja sam bandit* u svakoj kafani pod južnoafričkom kapom nebeskom u koju je ikad nogom kročila.

„Hajde, učutkaj svoju majku“, kaže tata dok izlazi iz kamioneta s pasošima i raznim drugim papirima. „Važi?“

Izlazim i sedam pozadi. „Pssst! Mama! Hej, mama, na granici smo. Pssst!“

Gleda me belo, izvirujući iz falti cerade. „Najbrža sam na orozu“, peva glasno.

„E, sjajno.“ Vraćam se na prednje sedište i palim cigaretu. I ranije su pucali na mene zbog mame i njene pesme. Jednom me je naterala da je odvezem do suseda u dva ujutro da im otpeva *Ole, ja sam bandit*, a komšija je izvadio pušku i zapucao na nas. Jugosloven je.

Carinik izlazi da osmotri naše vozilo. Kezim mu se kao obolela od besnila.

Obilazi kamionet ukrućenih nogu, kao kuće u dvoumici na koju gumu da se pomokri. Mlatara puškom AK 47 kao teniskim reketom.

„Izlazi“, kaže mi.

Izlazim.

Tata se uznemirio. „Polako s pucaljkom, važi?“

„Šta?“

Tata sleže ramenima, pali cigaretu. „Kako bi bilo da okačiš o rame tu prokletu pušku?“

Carinik nehajno diže cev do visine tatinog srca.

Mama ponovo proviruje ispod cerade. Oči na pola koplja počinju da joj se cackle.

„Muli bvandže?“ izgovara s pažnjom: Kako ste?

Carinik iznenađeno trepće. Spušta pušku uz kuk. Na usnama mu poigrava osmejak. „Tvoja žena?“, pita tatu.

Tata klima glavom, puši. Ja gasim svoju cigaretu. Oboje se nadamo da mama neće reći nešto zbog čega će nas ustreliti.

Ali njena se usta razvlače u prenaplašen osmeh koji otkriva sve zube. Pokazuje na tatu i mene. „Kodi ndipite ndi taksi?“ pita. Da potražim taksi?

Carinik se oslanja na pušku (pokrivajući rukom otvor cevi) i smeje se zabacujući glavu.

I mama se smeje. Kao mala hijena, „Hiii-hiii“, pomalo šišteći od silne prašine koje se nagutala tog dana. Ima brkove od prašine, prašnjave prstenove oko očiju, prašinu visoko na čelu, kod korena kose.

„Slušaj“, kaže tata cariniku, „je l' možemo da krenemo? Moram danas da odvedem kćerku u školu.“

Carinik iznenađeno poprima poslovan ton. „Aha“, kaže on glasom kojim najavljuje višesatno zadržavanje, ako mu se prohte. „A gde je moj poklon?“ Okreće se prema meni. „Je li, sestrice? Šta si mi danas donela?“

Mama kaže: „Ako hoćeš, uzmi nju“, i nestaje ispod cerade. „Hii-hii.“

„Cigarete?“, nudim.

Tata gundā: „Prokleti...“ i guta ostatak rečenice. Ulazi u kamionet i pali cigaretu zureći pravo pred sebe.

Na kraju carinik podiže rampu, pošto se domogao boksa cigareta peter stivesant (mojih, namenjenih za školu), sapuna palmoliv (takođe namenjenog za školu), trista kvača* i flašice koka-kole.

Dok se truckamo preko mosta koji se proteže preko reke Zambezi, tata i ja izvirujemo kroz prozore i pogledom pretražujemo vodu u potrazi za nilskim konjima.

Mama se izvlači ispod cerade i peva *Srećna, srećna Afrika*.

Da se ne vraćam u školu, bila bih na sedmom nebu.

ČIMURENGA: ZAMBIJA, 1999.

Kelvin

„Slušaj“, kaže mama naginjući se preko stola i upirući prstom. Prst joj je kvrgav, ogrubeo od posla: godine kopanja po bašti, bavljenja konjima i stokom, cepanja drva, motanja duvana. „Borili smo se da makar *jedna* država u Africi ostane pod vlašću belaca.“ Opet pokazuje prstom na našeg začuđenog gosta i popije još gutljaj vina. „Makar jedna država.“ Tu tone, poražena. „Izgubili smo dvostruko.“

Gost je ljubazan, dobar Englez. Došao je u Zambiju da uči Afrikance kako se vode preduzeća u državnom vlasništvu da bi postala zanimljiva za strane investitore, sad kad više nismo Društveni humanisti. Sad kad smo demokrate. Ha-ha. Kakve-takve.

Mama kaže: „Da smo u jednoj zemlji mogli da održimo vlast belaca, bila bi to oaza, utočište. Pa mislim, pogledaj ovu papazjaniju. Gde god se okreneš, prokleta papazjanija.“

* Kvača – valuta Malavija. (Prim. prev.)

Gost ne progovara, ali mu osmeh odaje zbunjenost. *Bože gospode, kod kuće mi neće verovati kad im ovo budem pričao.* Sačuvaće ovaj razgovor za kasnije. Od onih je s rokom trajanja od dve godine. Ljudi kao on ne prebace dve sezone malarije, ako istraju i toliko. Onda će se vratiti u Englesku i pričati: „Kad sam ja bio u Zambiji...“ do kraja života.

„Lepa večera, ženice“, kaže tata.

Mama nije spremila večeru. Kelvin je spremio večeru. Ali mama je *organizovala* Kelvina.

Tata pali svoju večernju lulu i pučka u tišini. Zavalio se na naslon stolice da ostavi u krilu mesta za svog psa, koji se smešta između njegovog ravnog stomaka i stola. Zagledan je u baštu. Sunce se pretvorilo u crvenu loptu i tone iza nepomičnih, ras-kriljenih crnih udova stabala masase na grebenu Oribi, gde su mi se roditelji preselili posle moje udaje. Trpezarija ima samo tri zida: otvorena je prema šikari, gde noćni insekti zuje, progonjene životinjice ispuštaju krike, a slepi miševi uleću i izleću iz sobe i poniru nam nad glavom loveći komarce. Na kvrgavim, okrečnim betonskim zidovima odmaraju se moljci, gušteri i gekoni koji povremeno prasnu u piskutav, odsečan smeh: „He-he-he.“

Mama dosipa sebi još vina, završava flašu i onda se sa žarom obraća našem gostu: „Trinaest hiljada Kenijaca i stotinu belih doseljenika poginulo je u borbi za nezavisnost Kenije.“

Vidim da gost ne zna treba li da izgleda zadivljeno ili potreseno. Opređeljuje se za izraz blagog iznenađenja. „Nisam to znao.“

„Razume se da vi bednici ništa niste znali“, kaže mama. „Stotinu... *nas*.“

„Ženice, smiri se“, kaže tata gladeći psa i pušeci.

„Od devetsto četrdeset sedme do devetsto šezdeset treće“, kaže mama. „Skoro dvadeset prokletih godina pokušavali smo da izdržimo.“ Skuplja šaku u čvrstu pesnicu. Iskaču joj žile na vratu, pokazuje zube. „A zbog čega? I kakvu su papazjaniju sad od svega napravili. Prokletu, prokletu papazjaniju.“

*

Posle proglašenja nezavisnosti Kenijom je vladao Mzi, Veliki starac – Džomo Kenijata. Rodio se 1894, godinu pre nego što je Britanija proglasila Keniju jednim od svojih protektorata. Na vlast je došao 1963, kao starac koji je konačno ostvario svoj sudbinski životni zadatak: samoupravu Afrikanaca u Africi.

*

Tata blago pita: „Da kažem Kelvinu da pospremi sto?“

Mama kaže: „I Rodezija. Izginulo je hiljadu vladinih vojnika.“ Zastaje. „I četrnaest hiljada terorista. Trebalo je da pobedimo, ako se tako gleda, ali njih je bilo više.“ Mama pije, oblizuje gornju usnu. „Naravno, posle Mau Mau* nismo mogli da ostanemo u Keniji.“ Odmahuje glavom.

Kelvin dolazi da pospremi sto. Pokušava da uštedi od para koje zarađuje kao mamin i tatin kućepazitelj i da otvori vlastitu električarsku radnju.

Mama kaže: „Hvala, Kelvine.“

*

Kelvin je danas umalo izgubio glavu. Pošto su ga muve u kuhinji dovele do ludila, zatvorio je dvoja vrata i jedini prozor u prostori-ji i zatim prosuo celo pakovanje sredstva za uništavanje insekata pod nazivom *Sudnji dan*. Mama ga je zatekla kako se grči na

* Pod nazivom Mau Mau poznat je ustanak kenijskih pobunjenika protiv britanske kolonijalne administracije. Sukobi su trajali od 1952. do 1960. i nisu se završili vojnim uspehom, ali su stvorili jaz između belackog stanovništva u Keniji i Houm ofisa u Londonu, a u krajnjem ishodu doveli Keniju do nezavisnosti 1963. godine. (Prim. prev.)

podu kuhinje malo pre popodnevnog čaja. „Idiote!“, vrisnula je. „Mogao si da se ubiješ!“

*

Kelvin sad deluje samouverenije i smirenije nego ikad. Isus je njegov spasitelj, rekao mi je. Ima malog sina po imenu Elvis, po jednom drugom kralju.

Tata kaže: „Kelvine, donesi još piva.“

„Da, bvana.“

Sedamo na stolice na rasklapanje oko vatrice na verandi. Kelvin nam donosi još piva i odnosi tanjire. Palim cigaretu i spuštam noge na hladan kraj zapaljene cepanice.

„Mislio sam da si ostavila duvan“, kaže tata.

„I jesam.“ Zabacujem glavu i posmatram plavosivi dim koji izdišem u crno nebo, dok blistava trešnjica na vrhu moje cigarete sjaji spram duboke večnosti. Zvezde su srebrne cevi što vode unazad u beskraj, godina za svetlosnom godinom, ka samima sebi. Vetar se nemirno kovitla. Možda će za nedelju-dve pasti kiša. Dim mi se komeša oko ramena, zadržava se dovoljno dugo da mi onjuši kosu i kožu, pa se vije put tate. Nas dvoje ćutimo, slušamo mamu i njenu pokvarenu ploču naslovljenu *Naše životne tragedije*. Strpljivi, dobri Englez ne zna, a tata i ja znamo, da je mama stigla tek do Prvog poglavlja.

<i>Prvo poglavlje</i>	Rat
<i>Drugo poglavlje</i>	Mrtva deca
<i>Treće poglavlje</i>	Ludilo
<i>Četvrto poglavlje</i>	Kako Nikola Fuller opstaje u Centralnoj Africi

Četvrto poglavlje je zapravo epilog prva tri. U četvrtom poglavlju, pošto je popila toliko da joj je svaka pora na telu natopljena, mama sedi u lotosovoj pozi i nemo zuri, s izrazom zabezeknu-

tog čuđenja, u baštu i zoru što se probija kroz izmaglicu dima i sivomrki pokrov prašine i smoga koji visi nad Lusakom. Misli: *Znači, ovako je biti ja.*

Ulazi Kelvin. „Laku noć.“

Mama je već u lotosovom sedu i u krilu drži piće. „Laku noć, Kelvine“, kaže veoma izražajno, skoro s uvažavanjem (tužnim, otmenim uvažavanjem). Kao da je već pokojni, a ona mu baca prvi grumen zemlje na sanduk.

Tata i ja se pozdravljamo, skupljamo zbor pasa i odlazimo svako u svoju sobu ostavljajući mamu, Engleza i dva razigrana slepa miša u društvu vatre koja gasne. Englez, koji je večeru uglavnom proveo oprezno odmeravajući slepe miševе i saginjući se svaki put kad bi neki preleteo sto, sad je prevazišao brigu o tim stvorovima.

Gosti koje mama zatoči imaju sopstvena poglavlja.

<i>Prvo poglavlje</i>	Oduševljenje
<i>Drugo poglavlje</i>	Blaga opijenost praćena Rastućom nevericom
<i>Treće poglavlje</i>	Duboko pijanstvo praćeno Rastućom panikom
<i>Četvrto poglavlje</i>	Gubitak svesti

Došla sam iz Amerike svojimа u goste. Pušim, a ne bi trebalo. Pijem nehajno pod prostranim afričkim nebom. Tako srećna što sam kod kuće. Osećam se kao da plivam u sirupu. Moj krevet je najbliži prozoru. Narandžasto svetlo vatre koja trne poigrava na zidu sobe. Posteljina ima slatkogorak miris dima od naloženog drveta. Psi se bore za mesto na krevetu. Stari bezubi španijel na jastuku, po terijer preko svakog stopala.

„Na čelu Rodezije je stajao belac, Ijan Daglas Smit, sećaš ga se?“

„Naravno“, kaže zlosrećni zatočeni gost, sad već suviše pijan da bi se izborio sa strmom prašnjavom stazom koja kroz gusto

Mama, tata i Van: Kenija

drveće crne kore izlazi na dug, prašnjavi crveni put što vodi do Lusake, gde ga čekaju njegova lepa kuća podignuta u evropskom stilu, sluga koji je nekad služio u ambasadi i čuvar (u paru s obučenim nemačkim ovčarem). I tako će, umesto da se vrati u obezbeđeno predgrađe afričkog grada, presedeti do zore pijujući s mamom.

„Došao je na vlast 1964. Jedanaestog novembra 1965. sročio je Unilateralnu deklaraciju nezavisnosti od Britanije. Jasno je naznačio da u Rodeziji većina nikad neće biti na vlasti.“ Čak ni kad je previše pijana da bi vežbala pokrete iz joge, mama ne zaboravlja glavne datume vezane za Naše tragedije.

„Preselili smo se tamo 1966. Naša kćerka – Vanesa, ona je najstarija – imala je samo godinu dana. Bili smo spremni...“ – mamin glas poprima odgovarajući dramatičan ton – „da s bebom odemo u rat, samo da bismo živeli u zemlji kojom vlada belac.“

Španijelka Bumi smešta njušku na jastuk uz moju glavu, gde zadovoljno stenje pre nego što zahrče. Dah joj miriše na mrtvog zeca. Okrećem lice na drugu stranu i tonem u san.

Poslednje što čujem su mamine reči: „Vidiš, bili smo spremni i da umremo da bi makar u jednoj zemlji na vlasti ostali belci.“

*

Ujutro je mama na Četvrtom poglavlju, maloumno se smeši sama za sebe, među butinama joj stoji mlako, izvetrilo pivo, glava joj je iskrenuta u stranu. Setno zuri u ružičastožutu zoru. I gost je na Četvrtom poglavlju, izvaljen na travnjaku. Ne grči se, ali u svakom drugom pogledu zapanjujuće podseća na Kelvina od juče popodne.

Kelvin je izneo čaj i postavlja sto za doručak, Kao da je Sve kako Treba.

Što i jeste. Za nas.